

## Andorka Rudolf–Ferge Zsuzsa–Tóth István György

### Valóban Magyarországon a legkisebbek az egyenlőtlenségek?

---

Lényeges tudományos és gazdaságpolitikai kérdés, hogy miként alakult az átmeneti közép-kelet-európai gazdaságokban a jövedelemegyenlőtlenség és a szegénység. A Világbank 1996. évi jelentésében az átmeneti országok viszonyairól szóló megállapítások nagy része egybecseng a szerzők eddigi ismereteivel és kiegészíti azt, néhány állítás azonban merőben különbözik más forrásokból szerzett információiktól. Különösen vitathatónak találták a jövedelemegyenlőtlenségekre és a szegénység mértékére vonatkozó adatokat. E különbségek legtöbbször az eltérő módszertani eljárások használatából adódnak. A különböző eredmények különböző politikai következtetések levonásához vezethetnek. Ezért fontos az egyes módszerek által kapott eredmények érvényességének vizsgálata.\*

---

Nem kétséges, hogy a közép-kelet-európai országokban a jövedelmi egyenlőtlenség és a szegénység a rendszerváltás után megnőtt. Az egyenlőtlenségek növekedése – a jövedelmek, a vagyoni viszonyok, az életesélyek, az életstílus területén – a piacgazdaságra való áttérés várható következménye volt. A szegénység növekedése pedig a GDP jelentős visszaesésének volt a szükségszerű következménye. Míg azonban a változások iránya egyértelmű, a változás mértéke és főképpen a jövedelemegyenlőtlenségek és a szegénység országok közötti eltérései, a tendenciák hasonlósága vagy különbségei nagyon is vitatható kérdések.

A fenti kérdések tudományos megítélésében való bizonytalanságnak több oka van.

– A vizsgált országoknak nincsenek megbízható és teljesen összehasonlítható jövedelmi adatai. A jövedelem mérésének szokásos nehézségei mellett hozzájárult ehhez a fekete- és szürkegazdaság kiterjedése a régióban, ami nagyon megnehezítette a megbízható háztartás-jövedelmi adatok megszerzését.

– A létező adatfelvételek és elemzések módszertani különbségei az összehasonlítást nehezítik.

– Országoként és felvételenként lényeges különbségek lehetnek a mintavételben, a jövedelemre vonatkozóan feltett kérdésekben, az adatok publikálásának formájában stb.

Ugyanakkor nagyon lényeges tudományos és gazdaságpolitikai kérdés, hogyan alakult a jövedelmek egyenlőtlensége és a szegénység a közép-kelet-európai országokban egymással összehasonlítva. Tanulmányunk megírásához az adta a közvetlen indítékot, hogy a Világbank az 1996. évi jelentésében (World Development Report, World Bank,

---

\* A szerzők megköszönik *Fábián Zoltánnak* a számítások elvégzésében és *Nagy Ildikónak* az eredetileg angol nyelvű tanulmány magyarra áttételében nyújtott segítséget.

1996) az úgynevezett átmeneti országok viszonyainak elemzését választotta kiemelt elemzési témának. Ez a jelentés egyike a legalaposabb leírásoknak és elemzéseknek, amelyek e régió gazdasági átalakulásáról készültek. A jelentés gazdag adatanyagot közöl, szerintük helyesen teszi fel az alapvető kérdéseket és világos válaszokat ad rájuk. A *People and the Transition* című fejezetben foglalkozik a gazdasági átalakulás társadalmi dimenzióival is. Értékelnünk kell azt a tényt, hogy a Világbank figyelmet fordít a társadalmi hatásokra. E jelentésen kívül ezt bizonyította a Nicholas Barr által szerkesztett *Labour Markets and Social Policy in Central and Eastern Europe* című kötet (Barr [1994]), valamint a *Public Spending and the Poor* című kiadvány is (van de Walle–Nead [1995]).

A Világbank jelentésében megjelent eredmények nagy része egybecseng eddigi ismereteinkkel és kiegészíti azt, viszont néhány eredmény merőben különbözik más forrásokból szerzett információinktól. Fölöttébb vitathatónak találtunk néhány, a jövedelemegyenlőtlenségekre és a szegénység mértékére vonatkozó adatot.

Természetesen tudatában vagyunk annak, hogy a jövedelemegyenlőtlenségek és a szegénység mérése meglehetősen nehéz és vitatott metodológiai kérdés. Valóban, elemzésünk során mi is arra a következtetésre jutottunk, hogy a különbségek legtöbbször az eltérő módszertani eljárások használatából adódnak. A különböző módszerek alkalmazásával kapott eredmények viszont különböző politikai következtetések levonásához vezethetnek. Ezért különösen fontosnak tartjuk a különböző módszerek által elfogadott eredmények vizsgálatát olyan körülmények/feltételek figyelembevételének segítségével, amelyek megfelelőképpen rávilágíthatnak az eredmények érvényességére.

## Jövedelemegyenlőtlenségekre vonatkozó eredmények összehasonlítása

### *A Világbank-jelentés*

A Világbank-jelentésben közölt kutatási eredmények a következőképpen foglalhatók össze:

- az átmenet országaiban az egyenlőtlenségek meglehetősen nőttek;
- néhány országban drasztikusan, míg másokban kevésbé emelkedtek a jövedelemegyenlőtlenségek;
- a Magyarországra vonatkozó eredmények azt sugallják, hogy az ország nyilvánvalóan kilóg a sorból, vagyis a jövedelemegyenlőtlenségek meglehetősen kis mértékben nőttek, és ma már Magyarországon a legkisebb az egyenlőtlenségek szintje a vizsgált országok közül.

Ez utóbbi eredmény nagy sajtóvisszhangot keltett. Az újságok főként azt hangsúlyozták, hogy Magyarországon sokkal kisebbek a jövedelemegyenlőtlenségek, mint a többi volt szocialista országban, egyben politikai színezetet is adva ennek a tudományos eredménynek. E helyütt nem áll szándékunkban a kérdés politikai hatásával foglalkozni. A szóban forgó eredményeket metodológiai alapon kérdőjelezzük meg, újabb lényeges szempontot is szolgáltatva a vitatott témához.

A jövedelemkoncentráció mérésének egyik lehetséges statisztikai mérőszáma a Gini-együttható. Ez a mutatószám 0 és 1 közötti értéket vehet fel. Ha értéke nulla, akkor minden egyén egyenlő összeggel rendelkezik a sokaságban, azaz teljes az egyenlőség, ha viszont a Gini eggyel egyenlő, akkor a sokaságban egyetlen személy kezében koncentrálódik az összes jövedelem, tehát tökéletes az egyenlőtlenség. A Gini-mutatót szemléletesen lehet interpretálni a Lorenz-görbe segítségével. Ha a Lorenz-görbe a kumulált népesség (a jövedelemtulajdonosok kumulált százaléka) és az általuk birtokolt kumulált jöve-

delmek kapcsolatát ábrázolja, akkor a Gini-koefficiens a Lorenz-görbe és a tökéletes egyenlőséget jelentő 45 fokos egyenes közötti terület, valamint az egész háromszög területének a hányadosa. Míg a 0,4-0,5 körüli Gini-érték az egyenlőtlenség viszonylag magas szintjét jelenti, addig a 0,2 körüli érték már viszonylag egyenletes jövedelem megoszlást jelez.

A Világbank-jelentés által közölt Gini-mutatók értékei szerint a vizsgált hat ország közül Bulgáriában a legnagyobbak a jövedelmi egyenlőtlenségek, öt követi Lengyelország, Szlovénia, a Cseh Köztársaság, Szlovákia, és a sor végén Magyarország áll (1. táblázat első oszlop). Sem a szövegben, sem a látjegyzetben nem található utalás arra, hogy miként számolták ki a Gini-mutatókat (egyéni vagy háztartási, illetve egy főre vagy egy fogyasztási egységre jutó jövedelemadatokból). Feltételezzük, hogy a Gini-koefficienseket a szóban forgó országok 1993-ra vonatkozó háztartás-költségvetés adatait felhasználva és egy főre jutó jövedelem alapján számolták ki.

Az sem világos számunkra, hogy a szerzők miképpen számolták a háztartások jövedelmeit. Elvileg ez két módon lehetséges. A lakosság gazdasági helyzete egyrészt leírható közvetlen módon, az empirikus adatfelvételtől közvetlenül nyert jövedelemadatokkal, másrészt pedig a fogyasztást mérő változók felhasználásával. Jövedelemfelvételek és számos többcélú felmérés esetében a háztartás jövedelmhelyzetének felmérése jövedelmi mérőszámokon alapszik. Háztartás-költségvetési felvételek esetében a gazdasági helyzet két módon írható le: vagy a kérdezett által bevallott jövedelemadatok alapján, vagy a háztartás összes fogyasztásának megfelelő pénzüsszeggel. A Világbank-jelentésben felhasznált magyar adatok valószínűleg a KSH háztartás-költségvetési felvételéből származnak. A tanulmány szövegéből nem tudtuk megállapítani, hogy végül is jövedelem- vagy kiadásadatok szolgálták alapul a beszámolóban közölt táblázathoz.

A Világbank-jelentésben bemutatott eredmények egyébként nem egyértelműek. Előfordul például, hogy szövegben és a függelékben (az 1. táblázatban erre utal a Szöveg és a Függelék megkülönböztetése) közölt eredmények közötti – bizonyos esetekben szignifikáns – különbségek magyarázat nélkül maradnak. Magyarország esetében például ez az eltérés meghaladja a 17 százalékot, de Bulgária esetében is a 10 százalékot. Az egyetlen magyarázat, amit a Világbank-jelentésben az ezzel foglalkozó 4.1. táblázathoz fűztek: „a Gini-koefficiensek esetleges eltérése a World Development Indicators (ez a szóban forgó éves kiadvány standard függeléke – *a szerzők*) 5. táblázatában találhatóktól a minták, a vizsgált időszak, a definíciók és más technikai feltételek különbözőségéből fakad” (i. m. 69. o.). A továbbiakban semmilyen lényeges magyarázattal nem szolgáltak.

A szövegben és a függelékben található adatsorok összevetése azt mutatja, hogy a Cseh Köztársaságra, illetve a Szlovéniára vonatkozó adatok között nincs eltérés. Ezzel ellentétben, míg a Bulgáriára és Lengyelországra vonatkozó koefficiensek jelentősen nagyobb értékkel szerepeltek a szövegben szereplő táblázatban, mint a függelékben, addig Magyarország esetében ennek az ellenkezője igaz. Bulgária esetében valószínűleg a vonatkoztatási évek eltéréseiből is adódhatott ez a különbség, a magyar és a lengyel adatok különbözőségére viszont már nem találtunk kielégítő magyarázatot.

Több okból is kifogásolhatónak tartjuk ezeket az eredményeket. Először is a jövedelemegyenlőtlenségek szintje túlságosan alacsony, legalábbis Szlovákia és Magyarország esetében magasabb értékeket vártunk, és semmi esetre sem gondoltuk, hogy Magyarországon lennének legkisebbek a jövedelemegyenlőtlenségek. Másrészt, az országok sorrendje nem vág egybe sem a saját eredményeinkkel, sem más kutatók elemzéseinek eredményeivel. Harmadrészt, ezek az eredmények ráadásul nincsenek összhangban mindazzal a tudással, ami a szóban forgó országokban uralkodó szociális helyzetről és gazdaságpolitikáról rendelkezésre állnak. A Függelékoszlopban található adatokból leolvasható sorrend (Bulgária, Lengyelország, Magyarország, Cseh Köztársaság) sokkal meggyő-

## 1. táblázat

Néhány közép-kelet-európai országra vonatkozó Gini-koefficiens

Ország	Szöveg	Függelék
Bulgária	0,34	0,308 *•
Cseh Köztársaság	0,27	0,266 *
Lengyelország	0,30	0,272 +•
Magyarország	0,23	0,270 +
Szlovákia	n. a.	0,195 *•
Szlovénia	0,28	0,282 *

\* Egy főre jutó jövedelem alapján képzett népességhányadok jövedelmi arányai alapján.

+ Egy főre jutó fogyasztás alapján képzett népességhányadok fogyasztási részesedése alapján.

• 1992-es adatok.

*Megjegyzés:* A Szöveg oszlopban található adatok esetén semmilyen utalást sem találtunk arra nézve, hogy milyen módszert alkalmaztak az adatok háztartásméretre való hozzáigazítása során.

*Forrás:* World Bank [1996a].

zőbbnek tűnik, mint a másik, viszont a koefficiensek még mindig gyanúsán alacsonyak. Ezért a következő részben alternatív eredményeket fogunk bemutatni, és megpróbálunk magyarázatot adni arra, hogy miért térnek el ezek a Világbank-jelentésben közöltektől.

*Más források, más eredmények*

**Más források.** A szóban forgó adatok összevetése céljából először is más adatbázisok után kellett néznünk. A továbbiakban három fontos nemzetközi adatforrásból származó eredményeinket fogjuk bemutatni.

Elsőként említjük a Luxemburg Income Study (luxembourgi jövedelemvizsgálat – a továbbiakban LIS) adatbázisát. Ez a folyamatosan működtetett jövedelemvizsgálat összehasonlító jövedelemmegoszlási adatokat gyűjt a fejlett országokra. Jóllehet az egyes országokban folytatott mikro-adatfelvételeket eredendően nem nemzetközi összehasonlításra tervezték, a kutatók azonban komoly erőfeszítéseket tettek s tesznek egy olyan változószerkezet létrehozásának az érdekében, amely segítségével javítható a mikrofelvelelek összehasonlíthatósága. Az adatbázis a közép-kelet-európai országok adatait is tartalmazza, amelyeket már felhasználtak néhány előzetes vizsgálatban. (A LIS-adatbázisnak az OECD-országok egyenlőtlenségi rendszerére alkalmazásáról lásd *Atkinson–Rainwater–Smeeding* [1995])

A második rendelkezésre álló adatbázis a Social Consequences of Economic Transition (A gazdasági átalakulás társadalmi következményei, a továbbiakban Soco) elnevezésű kutatás során készített adatbázis egyik része (továbbiakban *A* rész). A felvételt a Bécsben működő Institute für die Wissenschaften vom Menschen kezdeményezte és szponzorálja. A Soco *A* adatbázis öt ország (Csehország, a volt Kelet-Németország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia) már rendelkezésre bocsátott társadalmi és gazdasági adatait tartalmazza. Megtalálhatók benne a közép-kelet-európai országok munkaerőpiacra, a háztartások bevételeire, illetve kiadásaira és a szegénység mérésére vonatkozó, statisztikai és szociológiai adatok összehasonlító táblázatai is. Az adatbázist az említett országok szakértői készítették. A Soco-vizsgálat szóban forgó részét a Cseh Tudományos Akadémia Szociológia Intézetének munkatársa, *Jiri Vecernik* vezette.

A harmadik forrás egy több országra kiterjedő összehasonlító adatfelvétel, amely ugyan csak a Soco-kutatás keretén belül készült (*B* rész). A felvételt eredetileg is nemzetközi

összehasonlító kutatásnak tervezték. A tökéletes összehasonlíthatóság természetesen csaknem elérhetetlen, mégis a különböző országok kutatócsoportjai ezt az elvet tartották szem előtt a felmérés tervezésekor. A kutatást – továbbiakban Soco-felvétel – 1995 elején végezték el. Országanként ezer véletlenül kiválasztott háztartás adatait kérdezték meg. (A kérdőíveket ugyanazokban az országokban töltötték ki, mint ahonnan az *A* rész adatai származnak.) A felvételt *Ferge Zsuzsa* vezette. Az átmenet társadalmi költségei (Social Costs of Transition) címet viselő előtanulmány, amelyet *Ferge Zsuzsa, Sik Endre, Róbert Péter* és *Albert Fruzsina* készített (*Ferge és szerzőtársai [1995]*), valamint további, az adatbázist elemző tanulmányok magyar és angol folyóiratokban egyaránt megjelentek. Mivel azonban a Soco-felvétele eredetileg nem jövedelemfelvételnek szánták, ezért e tekintetben csak megszorításokkal használható, de erre később még visszatérünk.

A magyar adatok ellenőrzésére még két adatbázist fogunk használni. Az egyik a Magyar Háztartás Panel (MHP), amely *Andorka Rudolf* és *Kolosi Tamás* kezdeményezésére kelt életre, és jelenleg *Tóth István György* vezetésével folyik. A kutatás 2600 háztartást tartalmazó országos reprezentatív mintával indult, és részletes kérdéseket tesz fel minden évben a megkérdezett háztartások tagjainak munkaerő-piaci pozíciójával, jövedelmeivel, lakáskörülményeivel, illetve véleményeivel kapcsolatban. Ezt a longitudinális vizsgálatot (a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem szociológia tanszéke és a TÁRKI közös vállalkozásában) évről évre ugyanolyan módszerekkel kiválasztott mintán végzi el a TÁRKI kérdezőbiztosi hálózata, más európai országokban végzett panelvizsgálatokhoz, illetve az Egyesült Államokban folytatott panelkutatásokhoz hasonlóan. A háztartáspanel eredményei legelőször a TÁRKI műhelytanulmány sorozatában jelennek meg (*Sik-Tóth [1993a], [1993b], [1996]; Tóth [1994]*), később pedig számos magyar és angol publikációban használják fel ezeket az eredményeket.

A magyar adatok egyeztetésére/ellenőrzésére szolgáló másik adatbázis felvételére a TÁRKI által készített Az államháztartási reform hatása a háztartások jövedelemelosztására című kutatás (továbbiakban Reform-kutatás) keretein belül, a Pénzügyminisztérium támogatásával került sor. A kérdőíveket 1995 júniusában tízezer háztartásról töltötték ki. Eredetileg ez a felvétel sem jövedelemfelmérési céllal készült. Ennek ellenére a minta mérete és az a módszer, amivel a jövedelemadatokat megkérdezték, alkalmassá teszi az adatbázist arra, hogy az ellenőrzés alapjául szolgáljanak.

**Más eredmények.** A 2. táblázatban néhány közép-kelet-európai ország kereseti megoszlásaiból számított egyenlőtlenségi mutatószám látható. A kereseti megoszlás adatai az 1988-ra és 1992-re vonatkozó, átalakulás előtti egyenlőtlenségi szintet hivatottak bemutatni. A Gini-mutató mellett két másik mérőszámot is alkalmaztak a szerzők. Az egyik az úgynevezett Robin Hood-index, amely mutatóval ezen a néven először Atkinson és Micklewright tanulmányában találkozhattunk. (*Atkinson-Micklewright [1992]*.) Ez az egyszerű mutató az egyenlőtlenség általános szintjének kimutatására szolgál. Induljunk ki abból, hogy tökéletes az egyenlőség, tehát a jövedelmek egyenletesen oszlanak meg az egyének között! Ebben a helyzetben mindegyik jövedelmi tizedbe a népesség összjövedelmének 10-10 százaléka esik. A Robin Hood-index ettől a egyenletes megoszlástól való eltérést mutatja: a 10 százaléknál nagyobb jövedelemarányal rendelkező decilisek 10 százalék feletti százalékrészeinek összegeként számolható ki. Másként megfogalmazva, ha akadna egy Robin Hood, aki a gazdagoktól elvett javakat a szegények számára szeretné újraosztani, akkor a szóban forgó index azt jelentené, hogy maximum mekkora hányadot tudna átcsoportosítani.

A másik egyenlőtlenségi mérőszám a kilencvenedik és a tizedik percentilis aránya:  $p_{90}/p_{10}$ . Ez azt jelenti, hogy a legmagasabb jövedelemmel rendelkezők deciliséből a legkisebb jövedelmet vesszük és a legalsó decilis legmagasabb jövedelmével elosztjuk. Ez a mutató megbízhatóbb, mint a decilisarány (amikor a két szélső jövedelemdecilis átlagai-

## 2. táblázat

A közép-kelet-európai országok egyenlőtlenségi mutatói

(Robin Hood-index, Gini- és percentilis értékek a kereseti megoszlás mediánjának százalékában)

Ország	Robin Hood-index	Gini-érték	$P_{10}$	$P_{90}$	$P_{90}/P_{10}$
<i>1988</i>					
Cseh Köztársaság	13,2	0,19	60,0	143,8	2,40
Lengyelország	12,7	0,18	62,7	163,3	2,60
Magyarország	20,5	0,29	58,3	183,3	3,14
Szlovákia	13,2	0,18	61,7	168,0	2,42
<i>1992</i>					
Cseh Köztársaság	16,4	0,23	56,1	153,5	2,74
Lengyelország	17,0	0,25	61,6	179,8	2,92
Magyarország	22,5	0,32	56,0	203,7	3,64
Szlovákia	13,3	0,18	68,1	170,5	2,50

*Forrás:* Gini-és Robin Hood-index: Soco-adatbázis; Percentilisek: Cseh Köztársaság és Szlovák Köztársaság: Mikrocenzus 1988. és 1992., Lengyelország: *Rutkowski* [1994]; Magyarország: KSH-adatszolgáltatás. A táblázatot *Vecernik* [kiadás alatt] tanulmányából vettük át.

nak arányát vesszük), mivel a számításból kihagyja az adathalmaz két szélén található extrém adatokat.

Öt megállapítást szeretnénk tenni a 2. táblázat adataira támaszkodva.

– Ahogy a nagyrészt a Soco-adatbázis adataira támaszkodó 2. táblázat is mutatja, 1988 és 1992 között a vizsgált országok mindegyikében szignifikánsan nőttek a kereseti egyenlőtlenségek.

– A kereseti különbségek leginkább Lengyelországban, legkevésbé pedig Szlovákiában nőttek.

– A legalacsonyabb keresettel rendelkező csoportok relatív helyzetének romlása Szlovákia kivételével minden szóban forgó országban megfigyelhető.

– Ugyanakkor a kereseti létra másik végén elhelyezkedők relatív helyzetének javulása is megfigyelhető. Ez a megállapítás különösen Lengyelországra érvényes.

– A vizsgált országok adatainak összehasonlítása során a Világbank-jelentésben közölt egyenlőtlenségi sorrendtől meglehetősen eltérő képet kaptunk eredményül: Magyarország bizonyult a legegyenlőtlenebb országnak, azt követően Lengyelország, a Cseh Köztársaság és legvégül Szlovákia következik a sorban.

A háztartás összjövedelemének a keresetek csupán egy részét teszik ki. Az újraelosztásra kerülő állami bevételekből származó juttatások csakúgy, mint a többi háztartástag jövedelme is hozzájárul az egyének gazdasági helyzetének alakulásához. Ebből a megfontolásból következően a háztartások gazdasági helyzetének összevetésekor a háztartások összes jövedelmét kell figyelembe venni. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a háztartás összjövedelme önmagában nem igazán ad jó becslést a háztartás életszínvonalára vonatkozóan. Egyrészt egyfajta méretgazdaságosság ered abból, hogy a háztartás tagjai megosztják egymás között az együttélés költségeinek nagy részét. Az egy főre jutó jövedelem alkalmazása részben tükrözi ezt. Másrészt a háztartás tagjainak szükségletei merőben eltérhetnek egymástól. Például általánosan elfogadott tény, hogy egy kisgyermek szükségleteinek a háztartás számára jelentkező költségei lényegesen eltérhetnek a felnőtt családtagokétól. A korrigált háztartás-jövedelem azt jelenti tehát, hogy az egyes háztartástagokhoz a szükségleteik mértékének megfelelő súlyokat rendelünk, s az így kapott „háztartásméretet” vesszük figyelembe. A jövedelmi összehasonlításokkal foglalkozó tanulmányokban sokszor talál-

kozhatunk az ebből levezetett úgynevezett korrigált vagy ekvivalens jövedelem terminus alkalmazásával.

A méretgazdaságosság és a különböző szükségletek figyelembe vételére (bekalkulálására) gyakran alkalmazzák az ekvivalencia skálával korrigált háztartás-jövedelmet. Buchmann és szerzőtársai megmutatták, hogy az ekvivalencia skála egyszerűen kifejezhető egy rugalmassági együttható segítségével (*Buchmann és szerzőtársai* [1988]). A szóban forgó rugalmassági együttható ( $e$ ) az a hatványkitevő, amivel a gazdasági szükségletek ( $N$ ) emelkednek egy  $S$  méretű háztartás esetében:  $N = S^e$ . Ezért, ha az elkövetkezőkben korrigált háztartási jövedelemről lesz szó, akkor azon mindig az ekvivalencia-skála alapján számolt háztartástagokra jutó átlagjövedelmet értjük. (Előfordulhat, hogy az egy főre jutó jövedelem ugyanakkora egy kétfős háztartásban, mint egy négyfősben, ugyanakkor a korrigált jövedelem magasabb lesz a négyfős háztartás esetében.)

A következőkben, minden egyes esetben, amikor valamilyen új számítást közlünk, megpróbálunk az idézett referencia adatokat (azaz a Világbank-adatokat) – a megfigyelési egység, illetve az alkalmazott ekvivalencia skála megválasztásának szempontjából – a lehető legjobban megközelítő adatokat létrehozni. Ez a vállalkozás azonban csaknem kivihetetlen volt a Világbank-jelentés már korábban említett hézagos módszertani információi miatt.

A 3. táblázatban Közép-Kelet-Európa országainak a fogyasztási súlyokkal korrigált háztartás-jövedelmekből számított egyenlőtlenségi mutatók láthatók 1988-ra és 1992-re vonatkozóan; a felhasznált adatok a Soco-adatbázisból származnak. Amint a táblázat is mutatja, a Gini-koefficiensek és a Robin Hood-indexek két országban növekvő, a másik kettőben csökkenő vagy közel stagnáló tendenciát mutatnak a két időpont között. Ezek az eredmények nem feltétlenül állnak összhangban azzal, amit a lengyel és szlovák társadalommal kapcsolatos ismereteink alapján feltételezhetnénk, bár semmilyen adekvát magyarázattal nem szolgálhatunk.

### 3. táblázat

Háztartási jövedelmek megoszlása Közép-Kelet-Európában  
(Korrigált háztartás-jövedelmekre számított Gini-koefficiensek és Robin Hood-indexek)

Ország	Robin Hood		Gini	
	1988	1992	1988	1992
Cseh Köztársaság	13,9	15,4	0,20	0,22
Lengyelország	18,1	17,8	0,26	0,25
Magyarország	15,6	18,2	0,22	0,26*
Szlovákia	12,4	12,2	0,18	0,18

\* Az 1992-es magyar adatok mikroszimulációs eredmények.

Megjegyzés: az ún. OECD-skálát használták a korrigáláskor, amelynek értéke:  $e=0,73$ .

Forrás: Vecernik [kiadás alatt], Soco-adatbázis.

A 3. táblázat adatai is kicsit zavarba ejtőek/meglepőek, mivel (eredeti hipotézisünkkel ellentétben) a korrigált háztartás-jövedelmekből számolt Gini-értékek nem minden esetben kisebb, mint a keresetek alapján számított Gini-értékek. Az eredeti hipotézis természetesen vitatható: az extrajövedelmek és az állami újraelosztásból származó bevételek kombinált/együttes hatása nem feltétlenül implikál egyenlőbb kereseteket az egyének szintjén. Mégis, a korrigált összjövedelem alapján számolt Gini-koefficiensek (3. táblázat) többségének értéke kisebb a keresetekből számított Gini-értékeknél (2. táblázat), amely valószínűleg az újraelosztási politikák következménye. Az eltérések ellenére a

vizsgált országok egyenlőtlenségi sorrendje ismételtelen eltér a Világbank-jelentésben közölt eredményektől, inkább hasonlít a keresetekeken alapuló sorrendhez: Magyarország és Lengyelország a legegyenlőtlenebb, őket Csehország és Szlovákia követi.

Ferge Zsuzsa egyik 1996-ban írt tanulmányából vettük át a 4. táblázatot, amely az átalakulás előtti és utáni egyenlőtlenségi adatokat veti össze egymással (Ferge [1996]). A Soco-felvétel jövedelmi adatainak jól ismert hiányosságai ellenére, mind a változások iránya, mind mértéke a 2. és a 3. táblázatokban közölt eredményeket támasztja alá. (A Soco-felvételben a korrigált jövedelmek kiszámításához a következő súlyozást alkalmazták: az első felnőtt 1-es, minden további felnőtt a háztartásban 0,7-es, a gyermekek pedig 0,5-ös súllyal szerepeltek.) Ez nagyjából megegyezik az ekvivalenciaskála  $e = 0,73$ -os értékével. (Atkinson és szerzőtársai [1995] 18–21. o.) A 4. táblázat b) részében az egy főre jutó jövedelmek szerepelnek, azzal a céllal, hogy összehasonlíthatók legyenek Atkinson–Micklewright [1988] táblázatának eredményeivel.

#### 4. táblázat

Egy főre jutó nettó jövedelem alapján számított egyenlőtlenségi mutatók  
(A különböző percentilisekhez tartozó jövedelmek a medián százalékában kifejezve)

Megnevezés	Cseh Köztársaság 1988	Lengyel- ország 1989	Magyar- ország 1987	Németország volt NDK része	Szlovákia 1988
<i>a) Átalakulás előtti adatok</i>					
$p_5$	59,7	44,9	52,2	n. a.	58,8
$p_{10}$	66,9	54,5	61,3	n. a.	66,0
$p_{25}$	81,2	72,6	76,9	n. a.	81,5
$p_{75}$	128,8	135,9	13,3	n. a.	125,9
$p_{90}$	162,5	180,2	172,6		157,6
$p_{95}$	185,7	217,0	208,8	n. a.	179,9
$p_{90}/p_{10}$	2,43	3,31	2,81	n. a.	2,39
Var coef	0,379	0,548	0,504	n. a.	0,376
<i>b) Soco-adatok (1994)</i>					
$p_5$	44,7	22,4	45,5	44,4	50,5
$p_{10}$	55,6	32,2	53,9	55,5	57,9
$p_{25}$	75,0	61,3	75,8	76,2	73,7
$p_{75}$	133,3	150,5	134,7	133,3	131,1
$p_{90}$	177,8	215,0	176,8	166,7	168,5
$p_{95}$	222,2	274,1	217,2	190,5	210,6
$p_{90}/p_{10}$	3,20	6,67	3,28	3,00	2,91
Var coef	0,499	1,074	0,750	0,525	0,647

Forrás: a) rész: Atkinson–Micklewright [1992], b) rész: Ferge [1996].

Az idézett tanulmány a Robin Hood-indexeket és a Gini-mutatókat nem számolta, a később végzett ellenőrzések viszont igazolták az itt bemutatott adatokat. (Az eredeti tanulmányban kísérlet történik arra, hogy a lengyel adatok különös eltérését megmagyarázzák.) A Világbank-tanulmánnyal ellentétben, ezek az adatok Magyarország esetében Csehországnál nagyobb és egyre szélesebb körben érvényesülő egyenlőtlenségeket mutatnak. Véleményünk szerint ez az eredmény egyáltalában nem meglepő az elmúlt években a két országban végbement változásokat tekintve. A munkanélküliek számának gyors emelkedése, amely Magyarországon a munkanélküli-segélyek nagyon alacsony szintjé-



vel jár együtt, valamint a bérek és a privatizáció módjának hirtelen deregulációja, szükségszerűen nagyobb mértékű egyenlőtlenségeket hozott, mint Csehországban, ahol a munkanélküliségi ráta alacsony, az új törvénybe iktatott szociális segélyezési rendszer sokáig képes volt megőrizni/fenntartani a központi bérszabályozást, és ahol a privatizáció olyan formáját alkalmazták, amely legalább elméletben és kezdetben mindenkinek egy forma hasznót jelentett.

Az 5. táblázat A LIS-adatbázisból és a Soco-felvételből nyert legfontosabb eredményeket foglalja össze. A táblázat mindkét részében az egy főre jutó ekvivalens jövedelmek találhatóak ( $e = 0,5$ ). Az itt szereplő Soco-adatok azért különböznek a 4. táblázatban közölt értékektől, mert az összehasonlíthatóság kedvéért rájuk is a LIS-adatokhoz használt módszert alkalmaztuk. (Ez világosan mutatja, mekkora jelentőséggel bír az eszközök és módszerek megválasztása.)

5. táblázat

A közép-kelet-európai országok jövedelemegyenlőtlenségeinek összehasonlítása  
(Percentilis értékek, ekvivalens jövedelem ( $e = 0,5$ )  
a medián jövedelmek százalékában és Gini-koefficiensek)

Ország	$P_{10}$	$P_{90}$	$P_{90}/P_{10}$	Gini-érték
<i>LIS-adatbázis (1992)</i>				
Cseh Köztársaság	65	155	2,36	0,207
Kelet-Németország	–	–	–	–
Lengyelország	51	192	3,76	0,290
Magyarország, 1991	52	180	3,46	0,289
Szlovákia	66	149	2,25	0,189
<i>Soco-felvétel (1994)</i>				
Cseh Köztársaság	60	185	3,10	0,249
Kelet-Németország	58	150	2,60	0,221
Lengyelország	39	189	4,90	0,352
Magyarország	57	175	3,05	0,279
Szlovákia	61	167	2,73	0,230

*Megjegyzés:* az itt közölt adatok eltérnek a *Ferge* [1996] 86. oldalán található táblázat adataitól a másfajta ekvivalenciaskála alkalmazása miatt.

*Forrás:* Saját számítások a Soco-felvételből, valamint *Sprout* [1995] 1. táblázat, 1. ábra.

Az 5. táblázaton alapuló megállapításaink a következők.

– Az 1992-re vonatkozó egyenlőtlenség alapján felállítható sorrend a vizsgált országok között a következőképpen alakult: Lengyelország, Magyarország, Cseh Köztársaság és a legkisebb egyenlőtlenségi szinttel rendelkező Szlovákia.

– A Soco-felvétel eredményei szerint 1994-ben nem történt változás az 1992-ben érvényes sorrendhez képest.

– A két adatbázis alapján elmondhatjuk, hogy 1992 és 1994 között mindegyik vizsgált országban növekedtek a jövedelemegyenlőtlenségek, kivéve Magyarországot. Ez az eltérés meglehet, hogy az adatforrások különbözőségéből adódik. Mindenesetre ismét híján vagyunk annak, hogy e trendek megfelelő szociológiai értelmezését adjuk.

A 6. táblázatban az egy főre jutó jövedelmek alapján számolt Gini-koefficiensek láthatók.

6. táblázat

Az egy főre jutó jövedelem alapján számolt Gini-koefficiensek, 1994

Megnevezés	Megfigyelési egység	
	háztartás	egyének
Soco-felvétel, 1994. november		
Cseh Köztársaság	0,2463	0,2584
Kelet-Németország	0,2335	0,2484
Lengyelország	0,4652	0,3753
Magyarország	0,2877	0,2874
Szlovákia	0,2544	0,2497
Magyarország, TÁRKI Reform, 1995. június	0,2721	n. a.
Magyarország, MHP 1994/1995	0,3115	0,3142

A 6. táblázatból adódó következtetéseink az alábbiak.

– Ha a 6. táblázat eredményeit az 5. táblázatban találhatóakkal vetjük össze, kiderül, hogy a Gini-koefficiensek értékei nem függetlenek az alkalmazott ekvivalenciaskála mértékétől. Ugyanakkor sem a nagyságrenden, sem az országok sorrendjén nem változtatott a módszertani eljárás megváltoztatása.

– Magyarország esetében – ha a háztartáspanel adatait tekintjük viszonyítási alapnak – a Soco-felvétel alábecsüli az egyenlőtlenség mértékét. Ezt az állítást a Reform-kutatás eredményei is alátámasztják a két másik adatbázis összehasonlítására vonatkozó eredmények szerint. Bármilyen adathalmazzal számoltunk is, a vizsgált országok sorrendje Magyarország esetében nem változott.

A 7. táblázatban összefoglaljuk, miképpen alakult a szóban forgó országok sorrendje attól függően, hogy mely módszer, illetve adatbázis alapján számoltuk ki a jövedelem-egyenlőtlenségi mutatókat. A rendelkezésre álló adatok alapján csupán négy ország összehasonlítása volt lehetséges. Az összesen elvégzett 10 mérésből csak egyetlen egy olyan eset volt (lásd a 7. táblázat első sorát), hogy Magyarország ne a harmadik vagy negyedik helyen szerepelt volna. Ha kivételesen nem Magyarország áll az első helyen a jövedelem-egyenlőtlenség mértékét tekintve, akkor minden esetben a második helyen szerepel Lengyelország mögött; kivéve az első sor eredményeit. Az utolsó oszlop eredményei a Lengyelország és Magyarország közötti viszony inkonzisztenciáját hívatottak hangsúlyozni: ezek az eredmények hektikusak. A két összehasonlítás közül csak a cseh–magyar sorrend magyarázható szociológiai alapokon. A magyar és lengyel sorrend kérdésessége valószínűleg módszertani különbségekből (például eltérő éveket vetek figyelembe), illetve még ismeretlen társadalmi vagy egyéb más magyarázatokból adódhat.

#### *A rendelkezésünkre álló adatbázisok összehasonlítása Magyarország esetében*

Az előzőekben négy adatbázist használtunk. Ezek az adatfelvételek különböznek egymástól a minta felvételi körét és elemszámát, a jövedelemre vonatkozó adatok megkérdezésének módját és a felvétel időpontját illetően. Kísérletet tettünk arra, hogy a lehető legnagyobb mértékben összehasonlíthatóvá tegyük a rendelkezésünkre álló adatbázisokat. Sajnos nem volt lehetőségünk arra, hogy a többi országra vonatkozó adatok megbízhatóságát ellenőrizhessük. Mindenesetre Magyarország esetében lehetséges a különböző adatbázisok összehasonlítása, legalábbis feltételezhető, hogy ugyanarra a valóságra vonatkoznak.

Nem minden esetben lehetséges a páronkénti összehasonlítás. Első lépésben a Soco-felvétel magyar adatait hasonlítjuk a Reform-kutatáshoz és a MHP-adatokhoz. Aztán az MHP adatait a KSH háztartás-költségvetési felvételének (HKF) adataival vetjük össze. A háztartások egy főre jutó jövedelme alapján a Soco-felvételből és a Reform-kutatásból számolt megoszlása a 8. táblázatban látható. A Soco-felvétel egy főre jutó jövedelmeinek mediánjait (középértékeit) – a két másik magyar felvétel eredményeivel kiegészítve – a 9. táblázat ismerteti.

A 8. és a 9. táblázatból adódó főbb következtetéseink a következők.

– A háztartáspanel (MHP) a másik két felvétellel összehasonlítva a jövedelmek szélesebb tartományát méri. Ez elsősorban valószínűleg a jövedelemre vonatkozó kérdések eltéréséből fakad. Az MHP-ben a háztartás minden egyes felnőtt tagjának részletes kérdéseket tettek fel a jövedelmekkel kapcsolatban. Azokat a jövedelmeket, amelyeket valójában egyik háztartástaghoz sem lehetett kapcsolni, külön feljegyezték a háztartáskérdőívben. Úgy tűnik, hogy a másik két felvétel a jövedelmek szűkebb köréről ad információt. A Soco-felvételben csak egyetlen általános kérdést tettek fel a háztartás egyhavi összjövedelmére (1994 novemberére). Az egyes háztartástagokat csupán a különböző bevétel-fajták előfordulásáról kérdezték meg, de azok összegét nem. A Soco-jelentés jövedelemfajták előfordulására vonatkozó adatai elég meggyőzőnek tűnnek számunkra, viszont az abszolút jövedelemadatok inkább csak jelzésértékűnek, semmint pontos adatoknak foghatók fel. Ráadásul mivel a felvétel csak egy bizonyos hónap összjövedelmére kérdez rá, a háztartás szezonális és az egyes személyekhez közvetlenül hozzá nem rendelhető bevételei nagyobb valószínűséggel hiányoznak a Soco- és a Reform-felvételből, mint az MHP-ből. Az MHP-ban a háztartások összjövedelmének mediánja 40 százalékkal magasabb, mint a Soco-felvételben, és 19 százalékkal haladja meg a Reform-kutatás jövedelem-középértékét.

– Részben ez az oka annak is, hogy a Soco-felvétel esetében miért szerepel több háztartás az alacsonyabb jövedelmi csoportokban, mint az MHP- vagy a Reform-kutatás esetében. A Soco-felvétel háztartásainak 40 százaléka sorolható be a 5–10 ezer forintos havi egy főre jutó jövedelemmel rendelkezők csoportjába, míg Reform-kutatás háztartásai közül csak 23 százalék, illetve az MHP esetében mindössze a minta háztartásainak 18 százaléka.

– Annak tudatában, hogy még az MHP sem képes az országos összjövedelem 25 százalékaról számot adni – ez a makrostatisztikai adatokkal való összevetés során derül ki –, azt gondoljuk, hogy az MHP adataival még mindig alábecsüljük az egyenlőtlenség „valódi” mértékét. A jövedelemfelvételekből egyrészt hiányoznak a legszegényebbekre (többek között a hajléktalanokra) vonatkozó adatok, másrészt nem adnak pontos képet a legvagyonosabbak jövedelméről sem. Éppen ezért Magyarország esetében az egyenlőtlenséget mérő Gini-koefficiens valódi értéke valószínűleg meghaladja a tanulmányunkban közölt értékeket. Ennek folytán a Világban-jelentésben közre adott eredmények szerintünk meglehetősen alábecsülik a „valódi” jövedelemegyenlőtlenségi mutatót. Ahogy megkíséreltük bemutatni, az inkonzisztenciák és a bizonytalanságok minden vizsgált ország esetében jelen vannak, és ez általában nincs másként a jövedelemfelvételek esetében sem. Ezért tartjuk fontosnak a statisztikai adatok szociológiai tényekkel, intézményi feltételekkel stb. történő kombinálását. Ez különösen elengedhetetlennek tűnik Magyarország esetében.

– Az egyének megoszlása egy főre jutó háztartás-jövedelem mediánjának arányában képzett jövedelemcsoportokban (lásd 10. táblázat) azt sugallja, hogy a legmagasabb jövedelemmel rendelkezők nagyobb hányada hiányzik a Soco- és a Reform-kutatásból, mint az MHP-ből. A Soco-felvétel, úgy tűnik, hogy alábecsüli a jövedelemmegoszlás

## 7. táblázat

A vizsgált országok sorrendje  
a különböző adathalmazokon végzett egyenlőtlenségi vizsgálatok alapján\*

Eredeti forrás	Mikroadatok forrásai	Viszonyítási év	Felhasznált változó	Egyenlőtlenségi mutatók	helyezése a vizsgált országok sorrendjében**				Magyarországon vagy Lengyelországban nagyobb az egyenlőtlenség
					Cseh Köztársaság	Lengyel-ország	Magyar-ország	Szlovákia	
Világbank – szöveg	háztartás-költségvetési adatok(?)	1993	jövedelem(?)	Gini	2.	3.	1.	n. a.	L > M
Világbank – függelék	háztartás-költségvetési adatok(?)	1992, 1993	jövedelem?	Gini	2.	4.	3.	1.	L > M
<i>Vecernik</i> [kiadás alatt]	mikrocensus, KSH adat-szolgáltatás	1988	keresetek	$p_{90}/p_{10}$	1.	3.	4.	2.	M > L
<i>Vecernik</i> [kiadás alatt]	Soco-adatbázis, KSH-adat-szolgáltatás	1992	keresetek	Robin Hood, Gini	2.	4.	3.	1.	L > M
<i>Vecernik</i> [kiadás alatt]	Soco-adatbázis	1988	korrigált háztartási jövedelem $e = 0,73$	Robin Hood, Gini	2.	4.	3.	1.	L > M
<i>Vecernik</i> [kiadás alatt]	Soco-adatbázis	1992	korrigált háztartási jövedelem $e = 0,73$	Robin Hood, Gini	2.	3.	4.	1.	M > L

Eredeti forrás	Mikroadatok forrásai	Viszonyítási év	Felhasznált változó	Egyenlőtlenségi mutatók	Cseh Köztársaság	Lengyel-ország	Magyar-ország	Szlovákia	Magyarországon vagy Lengyelországban nagyobb az egyenlőtlenség
					helyezése a vizsgált országok sorrendjében**				
<i>Atkinson-Micklewright</i> [1992]	Jövedelem-felvételek	1987, 1988	korrigált jövedelem $e = 0,73$	$p_{90}/p_{10}$ , Var. coef.	2.	4.	3.	1.	L > M
<i>Ferge</i> [1996]	Soco-felvétel, 1994	1994	korrigált jövedelem $e = 0,73$	$p_{90}/p_{10}$	1.	4.	3.	2.	L > M
<i>Ferge</i> [1996]	Soco-felvétel, 1994	1994	korrigált jövedelem, $e = 0,73$	Var. coef.	2.	4.	3.	1.	L > M
<i>Sprout</i> [1995]	LIS-adatbázis, 1992	1992	korrigált jövedelem $e = 0,73$	Gini, $p_{90}/p_{10}$	2.	3.	4.	1.	M > L
Jelen tanulmány	Soco-felvétel, 1994	1994	egy főre jutó korrigált jövedelem $e = 0,73$	Gini	2.	4.	3.	1.	L > M
Jelen tanulmány	Soco-felvétel, 1994	1994	Háztartásonkénti korrigált jövedelem, $e=0,73$	Gini	1.	4.	3.	2.	L > M

\* A vizsgálat csak azokra az országokra korlátozódott, amelyekre a legtöbb adatforrás állt rendelkezésre.

\*\* 1. a legkisebb, 4. a legnagyobb az egyenlőtlenség mértéke.

## 8. táblázat

A magyar háztartások százalékos megoszlása az egy főre számított háztartás-jövedelem csoportjaiban

Egy főre jutó havi háztartás- jövedelem (ezer forint)	Soco 1994. november	Reform 1995. június	MHP 1994 éves átlag
– 5	6	4	2
5–10	40	23	18
10–15	36	40	35
15–20	12	21	21
20–25	3	6	9
25–30	2	3	5
30–35	0	1	4
35–40	1	1	2
40–45	0	0	1
45–	2	1	3
Összes háztartás	100	100	100

## 9. táblázat

Az egy főre jutó háztartásjövedelem középvértékei a különböző országokban

Megnevezés	Dollár	Forint
<i>Soco-felvétel, 1994</i>		
Cseh Köztársaság	109,9	
Lengyelország	64,0	
Magyarország	90,9	11 000
Németország volt NDK része	656,3	
Szlovákia	77,1	
Magyarország, TÁRKI Reform, 1995. június		13 000
Magyarország, MHP 1994		15 454

## 10. táblázat

Az egyének százalékos megoszlása a jövedelemközépvérték különböző hányadaival definiált jövedelemcsoportokban

Megnevezés	–50,0	50–80	80–120	120–200	200+	Összesen
<i>Soco-felvétel, 1994</i>						
Cseh Köztársaság	4,6	23,8	38,8	25,6	7,2	100,0
Lengyelország	17,8	15,6	30,7	25,8	10,1	100,0
Magyarország	5,2	21,5	40,4	27,9	5,0	100,0
Németország volt NDK része	6,4	20,5	42,8	27,8	2,5	100,0
Szlovákia	4,6	24,1	39,6	26,9	4,8	100,0
Magyarország (TÁRKI Reform, 1995. június)	8,8	21,5	40,5	24,2	5,0	100,0
Magyarország (MHP 1994)	6,4	21,4	37,7	23,4	11,1	100,0

## 11. táblázat

Bevételi és kiadási percentilisek a középérték hányadában kifejezve Magyarországon, 1993

Percentilis (forint)	HKF		MHP-felvételben jövedelmek (forint)	MHP-jövedelem/ HKF-jövedelem
	jövedelmek (forint)	kiadások		
$p_{10}$	108 448	92 520	101 070	0,93
$p_{20}$	126 786	112 569	123 003	0,97
$p_{30}$	140 984	129 869	140 398	1,00
$p_{40}$	154 918	144 516	163 455	1,06
$p_{50}$	167 503	160 754	179 675	1,07
$p_{60}$	182 850	177 912	200 908	1,10
$p_{70}$	201 571	200 667	232 571	1,15
$p_{80}$	227 211	230 477	270 864	1,19
$p_{90}$	272 101	285 190	350 178	1,29
	HKF		MHP	Soco-felvétel 1994. november
	jövedelmek	kiadások	jövedelmek	
	percentilisek aránya a mediánhoz			
$p_{10}$	0,65	0,58	0,56	0,53
$p_{20}$	0,76	0,70	0,68	0,70
$p_{30}$	0,84	0,81	0,78	0,80
$p_{40}$	0,92	0,90	0,91	0,90
$p_{50}$	1,00	1,00	1,00	1,00
$p_{60}$	1,09	1,11	1,12	1,13
$p_{70}$	1,20	1,25	1,29	1,25
$p_{80}$	1,36	1,43	1,51	1,43
$p_{90}$	1,62	1,77	1,95	1,75
	<i>Néhány egyenlőtlenségi mutató</i>			
$p_{90}/p_{10}$	2,49	3,05	3,48	3,28
Gini	21,6	26,2	27,8	..
Robin Hood	15,1	17,5	23,1	..

*Forrás:* HKF: Szivós-Kéki [1995] és saját számítások, amelyek Szivós-Kéki [1995]-n alapultak. MHP és Soco: saját számítások.

*Megjegyzés:* a percentilis- és a mediánértékeket ekvivalens személyre számoltuk ( $e = 0,73$ ).

alacsonyabb szélsőséges értékeit is, miközben a Reform-kutatás az MHP-nál magasabb értéket mutat ki ebben a csoportban.

Mіндеzen összehasonlítások befejezése után már csak egy dolog maradt hátra: az MHP adatainak és a KSH által felvett háztartás-költségvetési adatoknak az összevetése (11. táblázat). Néhány tanulmány, amely a KSH háztartás-költségvetési kutatásának reprezentativitásáról szól (Collins-Redmond [1996]), arról számol be, hogy a háztartás-költségvetés adatbázisa alábecsül egyes kiadási tételeket, mint például az élelmiszer- és ital-kiadásiakat. Ugyanebben a tanulmányban a szerzők szintén kimutatják, hogy a felvételben néhány jövedelemtípus – mint önfoglalkoztatói bevétel, alkalmazotti fizetés és adó – meglehetősen alulreprezentált. Ennek ellenére a decilisek megoszlását tekintve, az MHP-és a háztartás-költségvetési felvétel nem nagyon különbözik egymástól. (i. m. 8–10. o.)

A 11. táblázat alapján a következő megállapításokat tesszük.

– Az MHP-ban a háztartási jövedelmek átlaga 11 százalékkal nagyobb, mint a KSH háztartás-költségvetési felvételében.

– A KSH háztartás-költségvetési felvételének sikerült a legkevésbé a jövedelemmegoszlás két végén elhelyezkedők adatait felvennie. A 10. percentilis értéke kb. 7 százalékkal magasabb, mint az MHP azonos percentilisének értéke, miközben a másik szélsőpont esetében a 90. percentilis értéke 30 százalék alacsonyabb.

– Úgy tűnik (ahogy arra a 10. táblázat adatai is utalnak), hogy még a TÁRKI által felvett Reform-kutatás is jobban reprezentálja a háztartások jövedelemmegoszlását, mint a KSH háztartás-költségvetési felvétele.

– Miután összehasonlítjuk a percentiliseket (a középtételek hányadában a 11. táblázat alsó részében) azt találjuk, hogy a KSH háztartás-költségvetési felvételének adatai szerint a kiadások nagyobb egyenlőtlenséget mutatnak a jövedelmeknél. (A kiadások és a bevételek közötti különbség további elemzéséhez és magyarázatához lásd *Szivós–Kéki* [1995].) Bár még a kiadások megoszlása is egyenlőbb képet mutat annál, amit az MHP adatai alapján számoltunk (11. táblázat). Összességében tehát az a véleményünk, hogy az MHP adatiból levont következtetéseink bármely másik adatbázison alapuló következtetésnél közelebb állnak a valósághoz.

#### *Növekvő egyenlőtlenségek két országban: a Cseh Köztársaság és Magyarország*

Végezetül hadd közöljük a tárgyalt probléma legalább egy részének nem egészen metodológiai interpretációját, amely megpróbál egyfajta történeti perspektívát is bevonni az elemzésbe!

A 12. és 13. táblázat jövedelemegyenlőtlenség-becsléseket mutató idősorokat tartalmaz a Cseh Köztársaságra és Magyarországra. Az átalakulás előtt a jövedelemegyenlőtlenségek sokkal alacsonyabbak voltak Csehországban, mint Magyarországon. Sőt, míg Magyarországon (akárcsak Lengyelországban vagy Nagy-Britanniában, amelyet a kapitalista gazdaság példaként említ *Atkinson–Micklewright* [1992]), a második világháborút követő első évtizedben a jövedelemegyenlőtlenségek csökkenésének tendenciája, a hetvenes-nyolcvanas évektől kezdődően pedig emelkedés volt jellemző, addig Csehszlovákia (mind a cseh, mind a szlovák terület) kivétel maradt. A jövedelemegyenlőtlenségek az ötvenes évektől folyamatosan csökkentek.

Az 12. és a 13. táblázatból néhány érdekes következtetést vonhatunk le. Magyarországon *mindig is* nagyobb volt a jövedelemegyenlőtlenség, mint a Cseh Köztársaságban. Ennek a trendnek a folytatása valamiféle útfüggőségre utal. Az átmenet éveit drámai változásokat hoztak mindkét országban, bár Magyarországon az átmenet körüli változások sokkal látványosabbnak tűntek, valószínűleg a korai – még átmenet előtti – piaci erők megjelenésének köszönhetően. A Cseh Köztársaságban ezen erők hatása erőteljesebben csak 1993-tól kezdődően jelentkezett. Ezért lehet, hogy ez a ma még tartósan tűnő történelmi örökség hosszabb távon eltűnik, feltéve ha ez a konvergáló tendencia továbbra is érvényesül. Tulajdonképpen, még ha az évről évre mutatkozó különbségek nem is igazán jelentősek, Magyarország esetében 1992-től kezdődően a Gini-koefficiensek jelentéktelen emelkedése figyelhető meg, míg ez az emelkedés sokkal szembetűnőbb Csehország esetében. (A magyar jövedelemeloszlási adatok egyenlőtlenségének stagnálását, illetve gyenge mértékű ingadozását a KSH háztartás-költségvetési felvételének adatai is megerősítik. Lásd: *Szivós–Kéki* [1995].)

A különbségek annyira kicsik, a bizonytalanság viszont olyan mértékű, hogy a közelítő tendenciában sem lehetünk teljesen biztosak. Végül is a fejlett piacgazdaságok országai között a jövedelemegyenlőtlenségek mértékét illetően is mindig jelentős különbségek



## 12. táblázat

A háztartás-jövedelmek egyenlőtlenségei a Cseh Köztársaságban  
(Korrigált háztartás-jövedelmekre számolt Gini-koefficiensek  
és Robin Hood-indexek, 1988–1996)

Mutató	1988	1992	1993. november	1994. november	1996. január
Robin Hood	13,9	15,4	18,5	18,5	18,8
Gini	0,20	0,22	0,25	0,25	0,26

*Forrás: Vecernik [kiadás alatt]. Eredeti források: Mikrocenzus 1988, a többi évre a cseh Gazdasági várakozások és attitűdök (EEA-) felvételek.*

## 13. táblázat

A háztartás-jövedelmek egyenlőtlenségei Magyarországon 1988 és 1996 között  
(Korrigált háztartás-jövedelmekre számolt  $p_{90}/p_{10}$  és Gini-indexek)

Mutató	1988*	1992	1993	1994	1995	1996
$p_{90}/p_{10}$	2,81	3,55	3,41	3,89	3,86	3,68
Gini, nem nulla személyi ekvivalensjövedelmekre számolva ( $e = 0,5$ )	0,24	0,29	0,29	0,30	0,31	0,30

\*Atkinson-Micklewright [1992] függelék, egy főre jutó jövedelem.

*Forrás: MHP-adatok.*

voltak, amely főként intézményi okokból (bértárgyalások, az elosztási politika és a többi hasonló intézmény eltérő volta) fakad. Jelenleg még nem tudunk választ adni arra a kérdésre, hogy a globalizációs folyamatok megszüntetik vagy tompítják-e majd ezeket, vagy a különbségek továbbra is fennmaradnak. Ugyanez a bizonytalanság érvényes az átmenet országaira.

### Becslések a szegénységről

A jövedelmi szegénység mérése sok dilemmát vet fel. A szegénység kiterjedésére vonatkozó becslési eredmények igen nagy mértékben függenek attól, hogy milyen úgynevezett abszolút vagy relatív szegénységi küszöböt határozzunk meg. Az abszolút küszöb használata azt jelenti, hogy egy jószágkosárból indulunk ki, amelyet élelmiszertudományi ismeretek alapján határozzunk meg a szükséges minimális élelmiszer-fogyasztásként, és még más feltételezésekkel is élünk az egyén (nem élelmiszer) szükségleteiről. Az  $e$  javak árának összege egy bizonyos abszolút létminimum, legalább is elméletben. A relatív szegénységi küszöb az átlagos vagy a mediánjövedelemnek 50, 67, 75 vagy valamely más százaléka, vagy a legelső jövedelem decilis vagy kvintilis felső határa. A szegénységi küszöbhez hasonlított jövedelem lehet a háztartás összes jövedelme, lehet az egy főre jutó háztartási jövedelem, vagy lehet valamilyen ekvivalenciaskála alapján súlyozott jövedelem. (Az ekvivalenciaskálák – mint a tanulmány elején említettük – a háztartástagok számától és/vagy azok életkorától stb. függően eltérő súlyokat adnak a háztartástagoknak.) A szegénységi küszöböt úgy is meg lehet határozni, hogy a mintában szereplők szubjektív véleményét kérdezzük meg, hogy az ő helyzetükben vagy általában mekkora

jövedelem szükséges a „tisztes” (nem szegény) megélhetéshez. A szociológiában azonban közhelynek számít, hogy az abszolút és a relatív, az objektív és a szubjektív szegénységi küszöbök között nem lehet teljesen egyértelműen különbséget tenni. Minden szegénységi küszöböt erősen befolyásolnak szubjektív elemek, értékítéletek, és ezek korszakonként és országonként nagyon változóak. Az úgynevezett „objektív” és „abszolút” mérőszámok objektivitása és egyértelműsége nagyon illuzórikus: minden jószágkosarat hosszasan lehet vitatni, tartalmuk függ az összeállításában részt vevő szakértők vagy hivatalnokok véleményétől. Ráadásul – és ez a legfontosabb – még ha el is hanyagoljuk a szubjektivitás hatását, a leginkább abszolút szegénységi küszöbnek is változnia kell időben és térben. Ha a vizet egy saját készítésű kútból vagy a közeli természetes vízfolyásból nyerik, akkor nem szerepel a kosárban, de akkor igen, ha vízmérőórán keresztül jön, és fizetni kell érte. A háztartási energia ára, amely adott hőmérséklet biztosításához szükséges, függ az ország éghajlatától és a tüzelőanyagok hozzáférhetőségétől. A Világbank-jelentés szerzői tisztában vannak ezeknek a nehézségeknek egy részével, amint az tanulmányuk 67. oldalán lévő 4.1. keretes írás szövegéből kitűnik.

Mindegyik módszernek vannak előnyei és hátrányai, támogatói és ellenzői. Bármelyik módszert használjuk, annak a valóságos helyzetnek a fényében kell az eredményeket értékelni, amelyre a módszert alkalmazzák.

A Világbank kutatói több módszert használtak fel a szegénység elemzésére. A Világbank-jelentés szerzői láthatóan *Milanovic* [1994], [1995], [1996]) elemzéseire támaszkodtak. Ez a módszer a 120 dollár egy főre jutó jövedelmet tekinti a szegénységi küszöbnek az összes átmeneti országban Kirgizsztántól a balti országokig és Szlovéniáig, kivéve Kínát és Vietnámot, ahol a Világbank korábbi, az egész világra kiterjedő elemzésében használt 18 dollárt veszik szegénységi küszöbnek. *Milanovic* [1996] legújabb munkájában arra a következtetésre jutott, hogy 1987/1988 és 1993/1994 között a szegények aránya 37 százalékkal, 124 millióval nőtt a vizsgált 18 országban. Ez az eredmény megdöbbentő, és első látásra meggyőzőnek tűnik. Ha azonban az eredményeket országonként külön-külön nézzük meg, akkor azok némileg meglepőeknek tűnnek, és ellentétben állnak más forrásokból származó információinkkal. E tanulmány szerint ugyanis a szegények aránya Közép-Ázsiában 15-ről 52 százalékra, a balkáni országokban és Lengyelországban 5-ről 27 százalékra, a balti országokban 1-ről 38 százalékra nőtt. A közép-európai helyzet ennél sokkal megnyugtatóbbnak tűnik: Csehországban, Szlovákiában, Magyarországon és Szlovéniában együttvéve a szegények aránya 0-ról 1 százalékra nőtt. Közülük Magyarországon a legkedvezőtlenebb a helyzet, nálunk ugyanis a szegények aránya 3 százalék (*Milanovic* [1995]). A Világbank-jelentésben majdnem ugyanezek az adatok szerepelnek. A jelentés 69. oldalán szereplő adatok szerint a szegények aránya Magyarországon *Milanovic* módszerével számítva 1 százalék volt 1987–1988-ban, és 2 százalék 1993-ban a jövedelemadatok alapján, illetve 6 százalék a háztartások kiadásainak adatai alapján.

Ezzel szemben a Világbank másik kiadványának angol változata (*World Bank* [1996b]) három másik szegénységi küszöböt használt:

1. A nyugdíjminimumot, amely se nem tisztán abszolút, se nem tisztán relatív szegénység küszöb. Nem létminimum, bár elvileg azt lehetne mondani, hogy kívánatos lenne, hogy a nyugdíjminimum elérje a létminimumot. Relatív abban az értelemben, hogy időről időre központi döntéssel megemelik, hogy némileg kövesse az árak és a nominálbérek emelkedését, de nem igazán relatív küszöb, mert nem emelkedik automatikusan az átlagjövedelemmel párhuzamosan. Reálértéke és az átlaghoz viszonyított értéke is ténylegesen csökkent.

2. Az átlagos egy főre jutó ekvivalens háztartási kiadás 50 százaléka.

3. Az átlagos egy főre jutó ekvivalens háztartási kiadás 67 százaléka.

Az utóbbi két szegénységi küszöb nem az egy főre jutó háztartási jövedelemben, hanem az egy főre jutó háztartási kiadásban adja meg a küszöbértéket, mert az elemzésben a KSH 1993. évi háztartásstatisztikai kiadási adatokat használták fel. Az 50 százalékos szegénységi küszöböt mintegy a „mély” szegénység felső határának tekintették, a 67 százalékos küszöböt pedig a „sekély” szegénység felső határának.

1989-ben a nyugdíjminimum 3490 forint, az átlagos kiadások 50 százaléka a háztartásstatisztika szerint 4897 forint volt. Az 1989. és 1993. évi szegénységi arányok összehasonlításakor e két szegénységi küszöb 1993. évi reálértékét is kiszámították. 1993-ban a nyugdíjminimum tényleges nominális értéke 6400 forint, az átlag 50 százaléka 7597 forint, az átlag 67 százaléka 10 129 forint volt. E szegénységi küszöbök alapján a Világbank említett, csak Magyarországra vonatkozó elemzésében a szegények aránya 1993-ban 4,5 százalék és 34,6 százalék között helyezkedik el attól függően, hogy melyik szegénységi küszöböt alkalmazzuk (14. táblázat).

#### 14. táblázat

A szegények aránya Magyarországon a Világbank-elemzésben használt különböző szegénységi küszöbök esetén, 1989 és 1993\*

Szegénységi küszöb	1989	1993	
		az 1989. évi szegénységi küszöb 1993. évi reálértéke alapján	az 1993. évi tényleges nominális szegénységi küszöb alapján
Nyugdíjminimum	1,6	8,6	4,5
Az átlag 50 százaléka	4,3	34,6	9,3
Az átlag 67 százaléka	–	–	25,3

\* A szegénységi küszöbszámokat a háztartások kiadásai alapján számították.

Forrás: World Bank [1996b].

Az 1993. évi adatok részletes elemzésénél e szegénységi küszöbök közül azt a kettőt alkalmazták, amely szerint a szegények aránya 4,5 százalék („mély” szegénység) és 25,3 százalék („mély” és „sekély” szegénység együtt). Mindenesetre látható, hogy a Világbanknak ez a szerzői együttese (*Christine Allison, Christian Grootaert*) sokkal nagyobb arányú szegénységgel számolt 1993-ban Magyarországon, mint a Világbank-jelentés a Milanovic-módszer alapján.

A Világbank mindkét munkájához hasonlóan a háztartásstatisztika kiadási és jövedelmi adatai alapján Szivós Péter megbecsülte az 1994-ig számított létminimumnál kisebb jövedelműek arányát is (Szivós [1995]). Az így kapott szegénység arányok 1993-ban 45 és 58 százalék között helyezkednek el, tehát a legmagasabb becslt arányok (15. és 16. táblázat).

A KSH 1982-től 1994-ig számította ki a létminimumot. Ezeknek a létminimumadatoknak az alapján és az MHP-adatfelvételek eredményeire támaszkodva, a szegények arányát a nyolcvanas években 10 százalékra, 1993-ban 25 százalékra becsültük, és feltételeztük (1995-re vonatkozó létminimum hiányában), hogy 1995-ben a szegények aránya 30 és 35 százalék között lehetett (*Andorka–Spéder* [1996]).

Az MHP-adatfelvételek alapján becsültük az átlagos egy főre jutó ekvivalens jövedelem 50 százaléknál és 60 százaléknál alacsonyabb jövedelműek arányát is (17. táblá-

## 15. táblázat

A szegények aránya a szegénységi küszöbök 1989. évi összegének reálértéke alapján  
1989-ben és 1993-ban

Szegénységi küszöb	A szegények aránya	
	1989	1993
	az 1989. évi szegénységi küszöb reálértéke alapján	
A nyugdíjminimum alatt	1,6	8,6
Az átlag 50 százaléka alatt	4,3	34,6
A létminimum alatt	13,9	45,2

*Forrás: World Bank [1996b], Szivós [1995], a KSH háztartás-külségvetési felvétele alapján.*

## 16. táblázat

A szegények aránya a háztartásstatisztika kiadási és jövedelemadatai alapján, 1993

Szegénységi küszöb	A szegények aránya	
	a kiadási adatok	jövedelemadatok
	alapján	
A nyugdíjminimum alatt	4,5	2,5
Az átlag 50 százaléka alatt	9,3	5,0
A létminimum alatt	58,3	55,3

*Forrás: World Bank [1996b], Szivós [1995], a KSH háztartás-külségvetési felvétele alapján.*

zat). Ezek az arányok 1995-ben 12,4, illetve 22,7 százalék voltak. A mindenkori nyugdíjminimumnál kisebb jövedelműek aránya 1992-ben 5,2 százalék, 1993-ban 5,4 százalék, 1994-ben 6,7 százalék volt (Andorka–Spéder [1996]).

Az MHP-felvételek elemzésekor a szegénység vizsgálatában nem a háztartási kiadási adatokat, hanem a jövedelemadatokat vettük alapul. Ennek nem az volt az oka, hogy a MHP-felvételek nem tartalmaznak megfelelő kiadási adatokat, hanem az, hogy a Világbank kutatóival ellentétben úgy gondoljuk, hogy elméletileg és különösen a konkrét magyar körülmények között a jövedelemadatok jobban tükrözik a háztartások és az egyének saját magukról való gondoskodásnak képességét, mint a kiadási adatok. Ez utóbbiak a megtakarítások, illetve a korábbi megtakarítások felélése és kölcsönfelvétel miatt különböznek a jövedelemadatoktól. Hozzáteesszük, hogy az 1993. évi háztartásstatisztika jövedelemadatai kisebbnek mutatják a szegénységet, mint a kiadási adatok (16. táblázat). Ez az eredmény ellentétes a Világbank kutatóinak várakozásaival, akik a kiadási adatok használata mellett érvelnek, mert szerintük a kiadások alapján számított szegénységnek kellene kisebbnek lennie, tekintve hogy az alacsony jövedelmű háztartások korábbi megtakarítások feléléseivel és kölcsönfelvétellel enyhíthetik jövedelmi problémáikat.

A Soco-adatfelvétel szerint (18. táblázat), amely nyilvánvalóan a ténylegesnél kisebbre becsüli a szegénységet, a medián 50 százalékánál alacsonyabb jövedelműek aránya a vizsgált öt ország közül négyben 5 százalék körül volt, a medián 67 százalékánál alacsonyabb jövedelműek aránya pedig 15 százalék körül. Lengyelországban ennél lényegesen magasabb szegénységi arányokat mutattak ki (Ferge és szerzőtársai [1995]).

Tehát minden idézett adatforrás és elemzés nagyobbra becsüli a szegények arányát

## 17. táblázat

A szegények aránya az átlagjövedelem 50 és 60 százalékát véve szegénységi küszöbnek

Év	Az átlagjövedelem 50 százaléka alatt	Az átlagjövedelem 60 százaléka alatt
1992	10,1	–
1993	10,3	–
1994	11,6	–
1995	12,4	22,7
1996	14,0	22,7

Forrás: MHP-adatfelvételek, Andorka-Spéder [1996].

## 18. táblázat

A mediánjövedelem 50 és 67 százalékánál alacsonyabb jövedelműek aránya közép-európai országokban, 1994

Szegénységi küszöb	Cseh- ország	Lengyel- ország	Német- ország keleti része	Magyar- ország	Szlová- kia	Együtt régión*
A medián 67 százaléka alatt	14	24	16	16	16	17
A medián 50 százaléka alatt	3	16	5	4	4	6

\* A táblázatban szereplő országok adatainak súlyozatlan átlaga.

Forrás: Soco-felvétel, 1994.

Magyarországon, mint a Világbank-jelentés. Jó lett volna, ha a Világbank-jelentés legalább a Világbank speciálisan Magyarországra vonatkozó elemzésében közölt adatokat megemlíti (*World Bank* [1996b]).

Kétségtelen, hogy az összes idézett becslést a szegények arányáról erősen vitatni lehet. A KSH létminimum-számításait két oldalról is bírálták. 1990 után először elsősorban azért, mert az annak alapján megállapított szegénységi arányok túlságosan alacsonyak voltak, más szóval a létminimum állítólag túlságosan alacsonyan határozta meg a szegénységi küszöböt. Újabb – némelykor ugyanazok a szerzők – túlságosan magasnak mondják a KSH 1994-ig számított létminimumát, és a szegények tényleges arányát kisebbnek tartják. Mindkét állításban van némi igazság. A létminimum típusú abszolút szegénységi küszöb nem független az adott társadalmi környezettől. Szociálpolitikai, főként szociális segélyezési célokra aligha használható egy olyan szegénységi küszöb, amely szerint a társadalomnak 40 százaléka szegénynek minősül. Ha azonban a létminimum-számítás módszerét megváltoztatják, és a korábbi alacsonyabb létminimumot számítanak ki, akkor az alacsonyabb új létminimum és a magasabb korábbi létminimum alapján kiszámított szegénységi arányokat nem lehet az időbeli tendenciák elemzésére felhasználni. Még kevésbé valószínű egy olyan állítás, hogy felismertük: korábban tévedtünk, túlbecsültük a szegények arányát.

A relatív szegénységi küszöbök szintén vitathatóak, mert azok az átlagjövedelem változásával együtt változnak. Ennek következtében olyan háztartás, amely tavaly szegénynek minősült és idén jövedelmének reálértéke semmit sem változott, kikerülhet a szegények közül egyszerűen azért, mert az átlagjövedelem és vele együtt a relatív szegénységi küszöb csökkent.

Nem akarjuk tehát azt állítani, hogy az egyik vagy másik szegénységszámítási módszer jobb a többinél. Mindegyik módszer más-más nézőpontból világítja meg a szegénységet

jelenségét. A legtöbb szakértő és a magyarországi közvélemény egyetért azonban abban, hogy a Világbank-jelentésben közölt becslések – amelyek szerint a rendszerváltás előtt nem volt szegénység Magyarországon, és ma is 10 százaléknál kisebb a szegények aránya – nem felelnek meg a valóságnak, élesebben fogalmazva abszurdak. A becslések abszurditásának oka a Világbank-jelentésben alkalmazott módszer.

A Világbank-jelentés módszere – vagyis azonos szegénységi küszöb alkalmazása különböző országokra – mindenesetre felhívja a figyelmünket arra, hogy a közép-európai országok jobb helyzetben vannak a kelet-európaiaknál és a közép-ázsiaiaknál. Félrevezet azonban, ha a szegénység tényleges kiterjedését akarjuk megállapítani. Ezt azzal is érzékeltetjük, ha egy gondolat kísérletben a 120 dolláros szegénységi küszöböt a nálunk gazdagabb országokra alkalmazzuk. A magyarországi helyzetet ugyanolyan joggal hasonlíthatnánk a nyugat-európaihoz vagy az észak-amerikaihoz, mint a közép-ázsiaihoz. Magyarország összehasonlítása Ausztriával ugyanannyira indokolt, mint Csehország összehasonlítása Kazahsztánnal. A 120 dolláros szegénységi küszöb alapján a nyugat-európai országok többségében, az Egyesült Államokban és Kanadában alig vagy egyáltalán nem találunk szegényeket. Ez a megállapítás azonban szöges ellentétben állna a kérdéses országok társadalomtudósainak véleményével és a szociálpolitikai gyakorlattal. Az Egyesült Államokban a szegénységi küszöb – és a szociális segély küszöbe – hatszor olyan magas, mint Indiában az egy főre jutó átlagos jövedelem, az Egyesült Államokban élő szegényeket mégis a mély szegénység jellemzi (Atkinson [1993]). Ezért mondhatjuk, hogy Magyarországon a szegények aránya ténylegesen magasabb, mint azt a Világbank-jelentésben közölt adatok sugallják.

Még egy technikainak látszó, de szerintünk nem lényegtelen kritikai észrevételünk van a Világbank-jelentésben alkalmazott egységes 120 dolláros szegénységi küszöbvel szemben. A Világbank-jelentés szerzői ezt azzal is alátámasztják, hogy a szegénységi küszöböt a vásárlóerő-paritás szerint számították az egyes nemzeti valutákra. A vásárlóerő-paritás és GDP-adatok nemzetközi összehasonlítására kidolgozott átszámítási kulcsokat ad meg. Nem vagyunk róla meggyőződve, hogy a szegénységi küszöbökből valóban ugyanolyan jószágkosarat lehet az egyes országokban megvásárolni. Nem biztos, hogy a szegények által vásárolt javak árai a vásárlóerő-paritáshoz hasonlóan viszonyulnak egymáshoz. Az a tény, hogy a Világbank-jelentés szerzői Kínára és Vietnamba vonatkozóan egy sokkal alacsonyabb, 18 dolláros szegénységi küszöböt alkalmaztak, mutatja, hogy ezekkel a problémákkal tisztában voltak.

Nem kívánjuk azt állítani, hogy a Világbank-jelentésben közölt adatoknak ellentmondó becslések a jövedelemegyenlőtlenségekről és a szegénységről jobbak a Világbank-jelentés becsléseinél. Az ellentmondások miatt azonban kívánatos lenne tudományos vitákat szervezni az egyenlőtlenségekről és a szegénységről az átmeneti országokban, de ugyanígy a korábbi elnevezések szerinti „első” és „harmadik” világban is. Még e viták alapján sem várhatunk teljes egyetértést, mert ezeket a kérdéseket nagyon erősen befolyásolják az értékszempontok és a politika. Éppen a vita előmozdítása érdekében és a szélesebb szakmai és általános olvasóközönség, és nem utolsósorban a politikusok tájékoztatása érdekében láttuk szükségesnek, hogy az igen tekintélyes Világbank máskülönben igen kitűnő tanulmányának említett megállapításaival kapcsolatos aggályainkat magyar nyelven is olvashatóvá tegyük. Mivel észrevételeinket angol nyelven is megírtuk, reméljük, hogy a Világbank is figyelembe veszi őket a jövőbeni elemzésekben.

## Hivatkozások

- ANDORKA RUDOLF–SPÉDER ZSOLT–TÓTH ISTVÁN GYÖRGY [1995]: Developments in Poverty and inequalities in Hungary, 1992–1994. TÁRKI, Budapest.
- ANDORKA RUDOLF–SPÉDER ZSOLT [1996]: A szegénység Magyarországon 1992–1995. *Esély*, 4. sz.
- ATKINSON, A. B. [1993]: On targeting Social Security. Theory and Western Experience. STICERD Welfare State Programme Discussion Papers, No.99.
- ATKINSON, A. B.–MICKLEWRIGHT, J. [1992]: Economic transformation in Eastern Europe and the distribution of income. Cambridge U.P
- ATKINSON, A.–RAINWATER, L.–SMEEDING, T M. [1995]: Income distribution in the OECD countries. Paris: OECD.
- BARR, N. [1994]: Labour Markets and Social Policy in Central and Eastern Europe: The transition and beyond. Oxford University Press, New York, Oxford.
- BUCHMAN, B.–RAINWATER, L.–SCHMAUS, G.–SMEEDING, T. [1988]: Equivalence scales, well-being, inequality and poverty: Sensitivity estimates across ten countries using the LIS Database. *Review of Income and Wealth*, 34, június.
- COLLINS, G.–REDMOND, G. [1996]: Poverty in the UK and Hungary: Evidence from the Household Budget Surveys. Mimeo.
- FERGE ZSUZSA [1996]: Major Problems and Crisis Phenomena of the Hungarian Society and the Central European Region. Paper prepared for the Conference on the New Dialogue between Central Europe and Japan, Budapest, szeptember 16–18.
- FERGE ZSUZSA–RÓBERT PÉTER–SIK ENDRE–ALBERT FRUZZINA [1995]: Social Costs of Transition. International Report. Institute for Human Sciences, Bécs, mimeo.
- KSH [1996]: A GDP nemzetközi összehasonlítása 1993. Budapest.
- MILANOVIC, B. [1994]: A Cost of Transition: 50 Million New Poor and Growing Inequality. Transition. Transition Economics Division, Policy Research Department, The World Bank, Volume 5, no 8, október.
- MILANOVIC, B. [1995]: Poverty, Inequality and Social Policy in Transition Economies. World Bank, Transition Economics Division, Research Paper Series Paper, number 9, február.
- MILANOVIC, B. [1996]: Income, Inequality, and Poverty During the Transition. Megjelenő könyv kézírata.
- RUTKOWSKI, J. [1994]: Labor market transition and changes in wage structure: the case of Poland. Center for International Studies, Princeton University.
- SIK ENDRE–TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (szerk.) [1993a]: Jelentés a Magyar Háztartás Panel I. hullámának eredményeiről. Magyar Háztartás Panel Műhelytanulmányok, 1. sz. BKE–TÁRKI, Budapest.
- SIK ENDRE–TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (szerk.). [1993b]: Egy év után ... Jelentés a Magyar Háztartás Panel II. hullámának eredményeiről. Magyar Háztartás Panel Műhelytanulmányok, 3. sz. BKE–TÁRKI, Budapest.
- SIK ENDRE–TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (szerk.) [1996]: Társadalmi páternoszter 1992–1995. Jelentés a Magyar Háztartás Panel 4. hullámának eredményeiről. Magyar Háztartás Panel Műhelytanulmányok, 7. sz., BKE–KSH–TÁRKI Budapest.
- SPROUT, R. [1995]: Poverty and Getting By in Russia. LIS/AID/US Census Bureau Conference on Economic Hardship and Social Protection in Central and Eastern Europe. Luxembourg, július, mimeo.
- SZIVÓS PÉTER [1995]: Profile of Poverty in 1993. Mimeo.
- SZIVÓS PÉTER–KÉKI ZSUZSANNA [1995]: A jövedelem és a fogyasztás egyenlőtlensége. Kutatási beszámoló a Pénzügyminisztérium számára. TÁRKI, Budapest.
- TÓTH ISTVÁN GYÖRGY [1995]: The Hungarian Household Panel: aims and methods in: *Innovation*, Vol 8. No 1., március.
- TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (szerk.) [1994]: Társadalmi átalakulás 1992–1994. Jelentés a Magyar Háztartás Panel III. hullámának eredményeiről. BKE–KSH–TÁRKI, Budapest.
- VECERNIK, J. [megjelenés alatt]: Markets and People. The Czech Reform experience in a comparative perspective. Avebury.

- VAN DE WALLE, D.– NEAD, K. (szerk.) [1995]: *Public Spending and the Poor. Theory and evidence.* Published for the World Bank. The Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- WORLD BANK [1996a]: *From plan to market.* World Development Report 1996. Published for the World Bank. Oxford University Press, Oxford.
- WORLD BANK [1996b]: *Hungary: Poverty and Social Transfers. A World Bank Country Study.* Washington DC.